

Я. М. КАЗЮК

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного управління та проектного менеджменту
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
ORCID: 0000-0002-5003-4896

В. Т. ВЕНЦЕЛЬ

доктор наук з державного управління
ORCID: 0000-0002-1902-6126

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Відмінною рисою сучасного світоустрою є гіпердинамічний розвиток та еволюція усіх сфер життєдіяльності суспільства. Стрімкий розвиток технологій, глобалізаційні процеси в економічній та гуманітарній сферах, трансформація світоглядних орієнтацій потребують їх адекватної адаптації у суспільних процесах, а також у взаємовідносинах між державою та суспільством. У контексті загальносвітових тенденцій становище України має свої особливості, оскільки, після проголошення незалежності, наша держава перебуває у періоді становлення нової економічної системи та нової парадигми державного управління, заснованої на демократичних засадах соціотворчого процесу. З лютого 2022 року економічне, суспільне, політичне становище України надзвичайно ускладнилося. Перебуваючи у війні Україна повинна вирішувати цілу низку невідкладних питань. Зокрема, і насамперед, це стосується необхідності остаточного визначення моделі місцевого самоврядування, розподіл повноважень (компетенцій) між органами державної влади та місцевого самоврядування різних рівнів, формування системи індикаторів для оцінювання фінансової та інституційної спроможності територіальних громад забезпечувати виконання визначених законодавством повноважень.

Оцінку фінансової спроможності запропоновано здійснювати на підставі інтегрального показника, який містить сукупність показників за одинадцятьма самостійними показниками, розрахованими на підставі даних про чисельність населення та показників виконання бюджету відповідної громади. Найбільш оптимальним варіантом для проведення оцінювання фінансової спроможності територіальних громад визначено підхід, розроблений на основі розрахунку 11 показників та розподілу територіальних громадах України за кварталими відповідно до розрахованих значень показників з наступним визначенням рівня спроможності громад.

Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад є корисним для оцінювання ефективності функціонування територіальних громад та аналізу їхньої спроможності забезпечувати виконання наданих їм повноважень, а також для формування державної політики щодо функціонування місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцеві бюджети, децентралізація, органи місцевого самоврядування, оцінювання фінансової спроможності, повноваження, фінансова спроможність територіальних громад.

YA. M. KAZYUK

Doctor of Public Administration, Associate Professor,
Professor at the Department of Public Administration and Project Management
State Higher Educational Institution "University of Educational Management"
ORCID: 0000-0002-5003-4896

V. T. VENTSEL

Doctor of Public Administration
ORCID: 0000-0002-1902-6126

THE FINANCIAL CAPACITY OF TERRITORIAL COMMUNITIES AS THE MAIN ELEMENT IN ENSURING THE IMPLEMENTATION OF THE POWERS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AUTHORITIES

A distinctive feature of the modern world system is the hyperdynamic development and evolution of all spheres of society's life. The rapid development of technologies, globalization processes in the economic and humanitarian spheres, the transformation of worldviews require their adequate adaptation in social processes, as well as in the relations between the state and society. In the context of global trends, the situation of Ukraine has its own peculiarities, since, after the declaration of independence, our state is in the period of formation of a new economic system and a new paradigm of public administration, based on the democratic principles of the social creation process. Since February 2022, the

economic, social, and political situation of Ukraine has become extremely complicated. Being at war, Ukraine must solve a number of urgent issues. In particular, and first of all, this concerns the need to finalize the model of local self-government, the distribution of powers (competences) between state authorities and local self-government bodies of different levels, the formation of a system of indicators for assessing the financial and institutional capacity of territorial communities to ensure the fulfillment of the powers defined by law.

The assessment of financial capacity is proposed to be carried out on the basis of an integral indicator, which contains a set of indicators based on eleven independent indicators, calculated on the basis of data on the population and indicators of the implementation of the budget of the relevant community. The most optimal option for assessing the financial capacity of territorial communities is defined as the approach developed on the basis of the calculation of 11 indicators and the distribution of territorial communities of Ukraine by quartiles in accordance with the calculated values of the indicators, followed by the determination of the level of community capacity.

Assessing the financial capacity of territorial communities is useful for evaluating the effectiveness of the functioning of territorial communities and analyzing their ability to ensure the fulfillment of the powers granted to them, as well as for the formation of state policy regarding the functioning of local self-government.

Key words: local budgets, decentralization, local self-government authorities, assessment of financial capacity, powers, financial capacity of territorial communities.

Постановка проблеми

Органи місцевого самоврядування є одним із основних суб'єктів, що за принципом субсидіарності здійснює надання публічних послуг громадянам, тому важливим є об'єктивне оцінювання їх спроможності, зокрема, фінансової у контексті здатності забезпечувати надання відповідних послуг.

Соціально-економічна політика повинна забезпечити для кожного громадянина відчутну корисність тих заходів та програм, які формуються і реалізуються державою та органами місцевого самоврядування. Безпосередній контакт із громадянином для сприяння у вирішенні його повсякденних справ та надання йому необхідних послуг, пов'язаних із забезпеченням життєдіяльності, відбувається на базовому рівні – на рівні громади, в якій він проживає. Беззаперечно, що роль держави не можна нівелювати. Вона встановлює законодавчі норми, формує загальну соціальну політику, надає відповідні ресурси та повноваження місцевій владі. Водночас рівень ефективності виконання місцевою владою своїх повноважень та функцій великою мірою залежить від фінансової складової. У цьому контексті проваджувана в Україні реформа децентралізації покликана розширити повноваження органів місцевого самоврядування та забезпечити їх відповідним фінансовим і матеріальним ресурсом задля підвищення ефективності надання публічних послуг жителям громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Різноманітні аспекти функціонування місцевого самоврядування набувають все більшої актуальності і продовжують привертати увагу багатьох науковців, експертів, вітчизняних та міжнародних організацій. Серед інших, проблематика місцевого самоврядування, досліджувалися такими науковцями, як Б. Андресюк, В. Борденюк, О. Голинська, В. Григор'єв, І. Дегтярьова, О. Коваленко, М. Корнієнко, В. Кравченко, В. Куйбіда, О. Нижник, О. Оболенський, В. Погорілко, М. Пухтинський та ін. Однак, процеси динамічного розвитку суспільно-політичних відносин в Україні вимагають постійної уваги до проблематики функціонування місцевого самоврядування. Актуальним питанням є формування сфер компетенцій місцевого самоврядування з урахуванням децентралізаційних процесів, євроінтеграційних прагнень України, ресурсної та інституційної спроможності місцевого самоврядування.

Формулювання мети дослідження

Метою даного дослідження є формування методичних підходів до проведення оцінювання фінансової спроможності територіальних громад у контексті здійснення ними повноважень органів місцевого самоврядування.

Викладення основного матеріалу дослідження

Децентралізація – це системний процес, який здійснюється одночасно в усіх сферах життєдіяльності людини. На думку експертів ОЕСР, дієздатність громад базується як на матеріальних, так і на нематеріальних активах. Перші охоплюють послуги, інфраструктуру, природні ресурси та культурні надбання. Другі – місцеві навички, згуртованість, здатність до дії, адаптивність та відкритість для інших, зрештою – здатність працювати разом, приймати спільні рішення та втілювати спільне бачення майбутнього розвитку громади [1]. Тому поняття спроможності громади має не лише містити в собі забезпеченість відповідними ресурсами, але й характеризувати її здатність до розвитку, ураховуючи всі матеріальні та нематеріальні активи [2].

Водночас для виконання покладених на органи місцевого самоврядування повноважень вони повинні, крім нематеріальних активів, мати достатній потенціал для розвитку, а саме: економічний, трудовий, інфраструктурний та природно-ресурсний. Тільки за умов наявності певної ресурсної бази органи місцевого самоврядування матимуть можливість забезпечити якісне та своєчасне виконання власних та делегованих державою повноважень.

Актуальним питанням є формування системи індикаторів, за допомогою яких можна було б визначити рівень спроможності органів місцевого самоврядування.

У запропонованих нижче підходах оцінювання спроможності територіальних громад здійснюється на підставі абсолютних та відносних показників, визначення індивідуальних та граничних значень індикаторів, а також алгоритму розрахунку інтегрального показника фінансової спроможності територіальної громади.

Оцінку фінансової спроможності запропоновано здійснювати на підставі інтегрального показника, який містить сукупність показників за одинадцятьма самостійними показниками, розрахованими на підставі даних про чисельність населення та показників виконання бюджету відповідної громади.

До складу інтегрального показника фінансової спроможності ми пропонуємо включати наступні розрахункові значення [2]:

– **обсяг доходів загального фонду з розрахунку на 1 жителя** (співвідношення обсягу надходжень доходів загального фонду (без урахування трансфертів) з кількістю жителів відповідної громади);

– **обсяг видатків загального фонду з розрахунку на 1 жителя** (співвідношення обсягу видатків загального фонду з кількістю жителів громади);

– **обсяг видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1 жителя** (співвідношення обсягу видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду, з кількістю жителів громади);

– **обсяг капітальних видатків з розрахунку на 1 жителя** (співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету з кількістю жителів);

– **рівень дотаційності бюджетів** (для бюджетів, що отримують базову дотацію – як співвідношення базової дотації із сумою доходів загального фонду з урахуванням базової дотації, для бюджетів, що отримують реверсну дотацію – як співвідношення реверсної дотації із сумою доходів загального фонду бюджету громади);

– **співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету** (співвідношення видатків на утримання апарату управління громади із сумою доходів загального фонду (без урахування трансфертів з державного бюджету);

– **частка заробітної плати у видатках загального фонду бюджету** (частка проведених із загального фонду бюджету видатків на заробітну плату з нарахуваннями до обсягу видатків загального фонду бюджету);

– **частка капітальних видатків** (співвідношення капітальних видатків до сукупного обсягу видатків загального та спеціального фонду бюджету громади);

– **обсяг видатків на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця** (співвідношення обсягу видатків загального фонду на культуру та фізичну культуру і спорт з кількістю жителів громади);

– **частка трансфертів у дохідній частині бюджету** (співвідношення суми трансфертів з державного бюджету до обсягу доходів загального та спеціального фондів громади);

– **частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету** (співвідношення місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету громади без урахування трансфертів з державного бюджету).

Відповідно до наведеного алгоритму було здійснено розрахунки показників у розрізі 1438 територіальних громад (тобто, загальної уільності територіальних громад, які були сформовані за результатами реформи адміністративно-територіального устрою протягом 2015–2020 рр.) за результатами виконання бюджетів у 2021 році з метою проведення оцінювання щодо їхньої фінансової спроможності забезпечувати виконання своїх функцій та повноважень, а також здатності надавати жителям громади якісні публічні послуги. 2021 рік було обрано з огляду на те, що даний період найбільш оптимально репрезентує показники діяльності усіх створених територіальних громад у рамках реформування адміністративно-територіального устрою [3].

На підставі отриманих показників було проведено оцінювання громад з використанням різних підходів, що обумовлено необхідністю всебічного опрацювання показників та визначення оптимального варіанту для оцінювання фінансової спроможності територіальних громад, а саме:

– із застосуванням у якості оцінювального критерію середнього значення відповідного показника по всій сукупності територіальних громад України (далі – **Варіант 1**);

– із застосуванням у якості оцінювального критерію медіанного значення відповідного показника по всій сукупності територіальних громад України (далі – **Варіант 2**);

– із використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна [4; 5] для оцінювання загальної сукупності територіальних громадах України (далі – **Варіант 3**);

За **Варіант 1** розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено за формульним підходом з подальшим співставленням із відповідними значеннями, розрахованими по всій сукупності територій, тобто із середніми значеннями відповідних показників по всіх 1438 територіальних громадах. Для проведення оцінювання та віднесення територіальних громад до відповідних груп було використано наступний алгоритм [6]:

– понад +50% від середнього по Україні – високий рівень;

– від +15% до +50% середнього по Україні – оптимальний рівень;

– +/-15% від середнього по Україні – задовільний рівень;

- від -15% до -50% середнього по Україні – низький рівень;
- менше -50% від середнього по Україні – критичний рівень.

Таким чином, громади, у яких розраховане значення відповідного показника знаходилося у діапазоні, що перевищує середній показник по всіх 1438 громадах на понад 50% (тб. більше, ніж у 1,5 раза) було віднесено до високого рівня. За умови, що розраховане значення відповідного показника знаходилося у діапазоні, що перевищує середній показник по всіх 1438 громадах на величину від +15% до +50% (тб. в межах коефіцієнтів 1,15–1,5), було віднесено до оптимального рівня і т.д.

На підставі розрахованих значень та величин було сформовано узагальнені результати оцінювання фінансової спроможності територіальних громад:

- високий рівень спроможності – 54 громади (3,8% від загальної кількості);
- оптимальний рівень спроможності – 77 громад (5,4%);
- задовільний рівень спроможності – 129 громад (9,0%);
- низький рівень спроможності – 329 громад (22,9%);
- критичний рівень спроможності – 849 громад (59,0%).

За результатами оцінювання фінансової спроможності відповідно до обраного підходу слід звернути увагу на те, що 849 територіальних громад (або 59% від загальної кількості) мають критичний рівень спроможності, ще 329 (22,9%) – низький. Тобто, 1178 громад (81,9%) належать до найнижчих категорій спроможності.

Суттєвим недоліком даного підходу є те, що кількість громад, які знаходилися в межах, які перевищують середнє значення відповідних показників було незначним. Це пояснюється математичними особливостями розрахунку середніх величин для великої групи неоднорідних показників [3].

У загальній інтерпретації середня величина (у статистиці, математиці) – це сума всіх значень однорідної сукупності поділена на кількість елементів такої сукупності. Розрахунок середніх значень – один із найпоширеніших методів узагальнення. Середній показник відображає спільні характеристики, які є типовими для всіх одиниць досліджуваної сукупності, водночас він ігнорує відмінності окремих одиниць. Середнє значення досить часто використовують для опису певних тенденцій, однак слід враховувати, що така характеристика не є надійною, оскільки суттєво залежить від екстремальних значень (значення, що суттєво відрізняються від більшості значень або іншими словами – найвищі і найменші значення певної сукупності). Особливо, це є характерним для асиметричних розподілів, наприклад, таких які характеризують розподіл доходів, для яких дохід декількох осіб (суб'єктів) значно вищий, ніж у більшості людей [7]. Аналогічне притаманне і нашому випадку: істотна частка значень показників розташована у верхній частині розподілу сформованої сукупності, що збільшує середнє значення, але це значення не є репрезентативним для більшості значень у даній сукупності. Наприклад, кількість громад, у яких значення показника доходів на 1 мешканця перевищує середнє значення (5 717,3 грн) становить 545 або 38% від загальної кількості громад. Також, кількість громад, у яких значення показника видатків на 1 мешканця перевищує середнє значення (8 608,3 грн) становить 583 або 40% від загальної кількості громад. Аналогічні тенденції наявні й по інших показниках, які включені до переліку тих, що підлягають аналізу та оцінюванню.

Для підвищення рівня надійності середніх показників, зазвичай, здійснюють типізацію (групування) сукупностей за якісно однорідними параметрами. Середні значення, розраховані для неоднорідних сукупностей будуть спотворювати характер та результати досліджуваного явища. Тому, метод середніх доцільно використовувати у поєднанні з методом групувань, що дозволяє виділити однорідні групи, по яких і обчислюються типові групові середні. Водночас, при групуванні територіальних громад за чисельністю населення середні будуть дещо відрізняються (у порівнянні з аналізом всієї сукупності громад), однак також матимуть нерелевантний характер, оскільки для формування однорідних сукупностей слід здійснювати групування у розрізі значної кількості груп. Дане твердження впливає з наступного. При побудові групувань принципове значення має вибір групувальної ознаки, визначення кількості груп і величини інтервалу. Кількість груп залежить від загальної чисельності одиниць сукупності, характеру групувальної ознаки і виду групувань. Разом з тим, при вирішенні цього питання слід дотримуватися двох важливих умов побудови групувань: виділені групи мають відрізнятися якісною однорідністю; кількість одиниць у кожній групі має бути досить великою, що впливає із закону великих чисел [7].

При визначенні числа груп потрібно брати до уваги розмах варіації ознаки, тобто різницю між його максимальним і мінімальним значенням. Чим більший цей розмах, тим, як правило, більше утворюється груп. Необхідно також враховувати чисельність досліджуваної сукупності. Доцільно, щоб число груп не було занадто великим і малим і щоб в кожну групу попало достатньо велике число одиниць спостереження [7].

Число груп наближено можна визначити за формулою Стерджесса [7]

$$n = 1 + 3,322 \lg N,$$

де N – чисельність сукупності (у нашому випадку – 1438 громад).

Виведена на основі теоретичних доведень формула Стерджесса не враховує особливостей і характеру варіації і розподілу досліджуваної ознаки. Тому механічне її застосування може призвести до неправильних висновків.

Співвідносно до нашого аналізу, відповідно до формули Стенджерса кількість груп, на які слід розподілити сукупність із 1438 громад, має становити не менше 11. Водночас, якщо урахувати розмах варіації, наприклад по показнику доходів на 1 мешканця, де найвищий показник становить 58 265,8 грн, а найнижчий 1 098,6 грн (різниця у 53 рази), то, ймовірно кількість груп повинна бути ще набагато більшою. Однак, наявність значної кількості груп призведе до втрати загального сенсу оцінювання фінансової спроможності громад.

Також слід зазначити, що емпірично та зважаючи на той факт, що протягом 2021 року у фінансовій системі та серед місцевих бюджетів не було зафіксовано системних негативних явищ (невиконання місцевих бюджетів, яке б носило масовий критичний характер і впливало на функціонування бюджетних установ та виконання місцевих програм; критичні проблеми з фінансуванням захищених статей видатків тощо) вважаємо, що даний підхід до оцінювання не досить адекватно і коректно відображає градацію фінансової спроможності громад.

За **Варіантом 2** розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено за формульним підходом з подальшим їх співставленням із відповідними медіанними значеннями, розрахованими по всій сукупності територій, тобто по всіх 1438 територіальних громадах. Медіана – це середнє число в наборі масиву даних, яке відокремлює вищий набір даних від нижчого. Медіана – середнє число із групи чисел, тобто значення половини чисел більші за медіану, а значення іншої половини – менші. Іншими словами, це значення, нижче якого знаходяться 50% значень, і вище також 50% всіх значень в ряді розподілу.

Для проведення оцінювання та віднесення територіальних громад до відповідних груп було використано наступний алгоритм [6]:

- понад +50% від середнього по Україні – високий рівень;
- від +15% до +50% середнього по Україні – оптимальний рівень;
- +/-15% від середнього по Україні – задовільний рівень;
- від -15% до -50% середнього по Україні – низький рівень;
- менше -50% від середнього по Україні – критичний рівень.

Таким чином, громади, у яких розраховане значення відповідного показника знаходилося у діапазоні, що перевищує медіанний показник по всіх 1438 громадах на понад 50% (тб. більше, ніж у 1,5 рази) було віднесено до високого рівня. За умови, що розраховане значення відповідного показника знаходилося у діапазоні, що перевищує медіанний показник по всіх 1438 громадах на величину від +15% до +50% (тб. в межах коефіцієнтів 1,15–1,5), було віднесено до оптимального рівня і т.д.

На підставі розрахованих значень та величин було сформовано узагальнені результати оцінювання фінансової спроможності територіальних громад:

- високий рівень спроможності – 155 громад (10,8% від загальної кількості);
- оптимальний рівень спроможності – 261 громада (18,2%);
- задовільний рівень спроможності – 289 громад (20,1%);
- низький рівень спроможності – 347 громад (24,1%);
- критичний рівень спроможності – 386 громад (26,8%).

За результатами оцінювання фінансової спроможності відповідно до обраного підходу 386 територіальних громад (або 26,8% від загальної кількості) мають критичний рівень спроможності, ще 347 (24,1%) – низький. Тобто, 733 громади (51%) належать до найнижчих категорій спроможності.

Медіана є складнішим та більш повним і точним показником, ніж середнє значення, яке є простою сумою чисел. Однак, у розподілі показників, які характеризуються відчутною нерівномірністю, медіана (так само як і середнє), надає не досить об'єктивну інформацію про явища, тенденції.

Об'єктивно сформовані ряди значень показників (щодо яких здійснюється аналіз) не мають рівномірної (плавної) тенденції (висхідної чи спадної), містять пікові максимальні та крайньо низькі значення. Серед 1438 громад України найменша чисельність населення становить 1 814 жителів (Харитонівська, Житомирська область), найбільша – у Харківській громаді, 1 511 554 жителів, тобто різниця між екстремальними показниками населення територіальних громад становить 833,3 рази. Найменший показник доходів на 1 мешканця становить 1 098,6 грн (Космацька ТГ, Івано-Франківська область), найвищий – 58 265,8 грн (Гірська ТГ, Київська область), тобто найбільший показник перевищує найменший у 53 рази. Також суттєва диференціація спостерігається й по інших показниках: найменша сума видатків на 1 мешканця становить 2 121,5 грн (Гірська ТГ, Луганська область), найбільша – 46 546,9 грн (Гірська ТГ, Київська область), тобто різниця у 22 рази. Використання середніх чи медіанних величин для аналізу сукупності даних, що характеризується такою нерівномірністю та неоднорідністю призводить до хибної інтерпретації даних та може формувати невірну оцінку [3].

За **Варіантом 3** розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено із використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна для оцінювання загальної сукупності територіальних громад України.

Десятибальний тест Брауна включає в себе аналіз комбінації коефіцієнтів на основі фінансової інформації муніципалітетів, який визначає тенденції у фінансовій поведінці або становищі та оцінює результати діяльності

місцевої влади. Застосування коефіцієнтного аналізу вважається популярним методом аналізу фінансового стану. У цьому методі фіксуються десять фінансових коефіцієнтів на основі п'яти вимірів, тобто доходів, витрат, операційної позиції, боргу та незабезпечених зобов'язань. Цей метод допомагає місцевій владі з'ясувати відмінності від інших муніципалітетів та зробити висновки щодо необхідності коригувати власну фінансову політику.

Відповідно до методу Брауна, оцінка фінансового стану коливається від -10 до 20 балів. Результат « ≥ 10 » означає «серед найкращих», «5–9» визначає «кращих, ніж більшість», «1–4» відображає «приблизно середина», «(-4 до 0)» показує «гірше, ніж більшість» і « ≤ -5 » виявляє муніципалітети в діапазоні «серед найгірших» [3; 4].

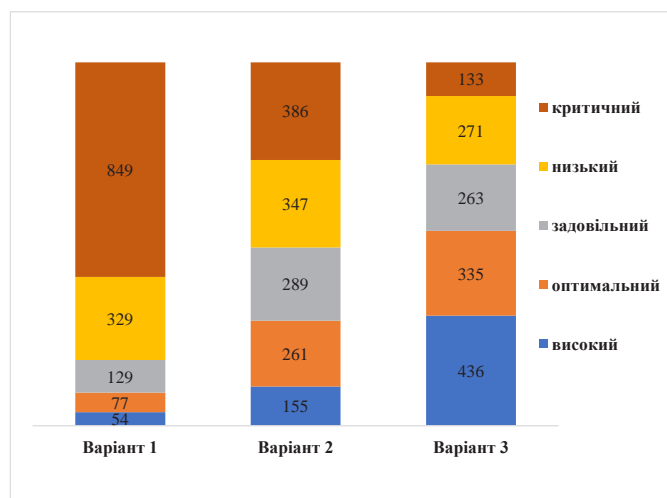
Аналіз передбачає, що насамперед здійснюється розрахунок 10 ключових фінансових показників усіх місцевих органів влади на основі існуючої бази даних фінансових звітів. На другому етапі здійснюється розподіл показників за 4 квартилями (квартиль містить 25% від загальної сукупності муніципалітетів). Муніципалітети, що знаходяться у 1 найкращому квартилі отримують +2 бали за відповідним показником, у другому квартилі – 1, у третьому – 0, муніципалітети, що увійшли до четвертого (найгіршого) квартилю отримують -1. Останній крок – це оцінка фінансового стану муніципалітету, які потенційно можуть отримати максимум +20 або -10 балів [3; 4].

У нашому дослідженні принципи методу Брауна були застосовані для оцінювання 1438 територіальних громад за 11 показниками фінансової спроможності.

На підставі описаного вище підходу було здійснено розрахунки значень та величин і сформовано узагальнені результати оцінювання фінансової спроможності територіальних громад:

- високий рівень спроможності – 436 громад (30,3% від загальної кількості);
- оптимальний рівень спроможності – 335 громад (23,3%);
- задовільний рівень спроможності – 263 громади (18,3%);
- низький рівень спроможності – 271 громада (18,8%);
- критичний рівень спроможності – 133 громади (9,2%).

За результатами оцінювання фінансової спроможності відповідно до обраного підходу 133 територіальні громади (або 9,2% від загальної кількості) мають критичний рівень спроможності, 271 (18,8%) – низький. Тобто, 404 громад (28%) належать до найнижчих категорій спроможності. Очевидно, що наведений підхід до оцінювання фінансової спроможності має належне обґрунтування, а саме: сукупність громад розподіляється і оцінюється відповідно до рівномірного розподілу на квартилі, які формуються в залежності від об'єктивного ранжування показників.

Рис. 1. Порівняльні дані розподілу загальної кількості територіальних громад за рівнями фінансової спроможності, розрахованими за різними варіантами

Вважаємо, що за результатами проведеного дослідження, нами сформовано систему індикаторів, за допомогою яких доцільно визначати рівень фінансової спроможності органів місцевого самоврядування у контексті здатності забезпечувати виконання визначених законом повноважень, а також можна зробити наступні висновки і пропозиції.

Висновки

Найбільш оптимальним варіантом для проведення оцінювання фінансової спроможності територіальних громад визначено підхід, розроблений на основі розрахунку запропонованих 11 показників та розподілу територіальних громад України за квартилями відповідно до розрахованих значень показників з наступним визначенням рівня спроможності громад.

Наведений підхід до аналізу фінансової спроможності та перелік запропонованих показників є базовим варіантом, і для більш детального вивчення та оцінювання діяльності громад, можна розширити за допомогою інших показників (загальний обсяг видатків на 1 мешканця, видатки на утримання апарату управління у розрахунку на 1 мешканця, видатки на освіту у розрахунку на 1 учня та на 1 мешканця, видатки на благоустрій та ЖКГ у розрахунку на 1 мешканця, дохідність земель громади, частка видатків бюджету громади за рахунок трансфертів тощо).

Запропонований методичний підхід до оцінювання фінансової спроможності територіальних громад можна застосовувати для:

- аналізу та коригування (за необхідності) адміністративно-територіального устрою;
- оцінювання ефективності функціонування територіальних громад та аналізу їхньої спроможності забезпечувати виконання наданих їм повноважень;
- формування державної політики щодо функціонування місцевого самоврядування;
- оцінювання спроможності територіальних громад місцевими органами влади (у межах області);
- формування державної регіональної політики, у тому числі для визначення функціональних типів територій.

У контексті запропонованих показників щодо комплексного підходу з оцінки спроможності територіальних громад актуалізується питання запровадження муніципальної статистики, яка б охоплювала максимально можливу кількість показників та параметрів.

Одночасно з цим, з метою комплексного оцінювання потенціалу територіальних громад, поряд із фінансовими показниками необхідно здійснювати оцінювання показників, що характеризують основні демографічні, фінансово-економічні та інфраструктурні параметри, які визначають функціонування та розвиток відповідної територіальної громади.

Список використаної літератури

1. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів. Київ : НІСД, 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Dopovid_Decentralization-ready-474fa.pdf
2. Венцель В. Т. Реалізація соціальної функції держави в умовах трансформації державного управління: фінансово-економічний механізм : монографія. Житомир : Вид-во «Рута», 2020. 372 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7891/Монографія_ВЕНЦЕЛЬ_В.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Казюк Я. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад (аналітичне дослідження). Київ, 2023 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1332/Аналітичне_дослідження_щодо_оновленої_Методики_з_додатками.pdf
4. Ken W. Brown. The 10-Point Test of Financial Condition: Toward an Easy-to-Use Assessment Tool for Smaller Cities / Government Finance Review. December, 1993. P. 21-26 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://localgovernment.extension.wisc.edu/files/2016/04/kenneth-brown-Ten-point-test.pdf>
5. Craig S. Maher and Karl Nollenberger. Revisiting Kenneth Brown's "10-Point Test" / Government Finance Review. October 2009, Vol. 25. P.61-65 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/313606740_Revisiting_Kenneth_Brown%27s_10-Point_Test
6. Казюк Я. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад (Проект). Київ, 2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/751/0_Проект_Методичні_рекомендації.pdf
7. Козирева О.В., Федорова В.О. Статистика: навчальний посібник. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 187 с.
8. Державний веб-портал бюджету для громадян [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/>

References

1. Decentralization of power: how to maintain success in the face of new challenges (2018). Kyiv. NISS. [Electronic resource]. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Dopovid_Decentralization-ready-474fa.pdf
2. Ventsel V. T. (2020). Realization of the social function of the state in the conditions of transformation of public administration: financial and economic mechanism: monograph. Zhytomyr: Ruta Publishing House. 372 p. [Electronic resource]. Retrieved from : https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7891/Монографія_ВЕНЦЕЛЬ_В.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Kazyuk Y. Formation of criteria and methods for assessing the capacity of territorial communities (analytical study). Kyiv. 2023. [Electronic resource]. Retrieved from: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1332/Аналітичне_дослідження_щодо_оновленої_Методики_з_додатками.pdf
4. Ken W. Brown (1993). The 10-Point Test of Financial Condition: Toward an Easy-to-Use Assessment Tool for Smaller Cities. *Government Finance Review. December. P. 21– 26* [Electronic resource]. Retrieved from: <https://localgovernment.extension.wisc.edu/files/2016/04/kenneth-brown-Ten-point-test.pdf>

5. Craig S. Maher and Karl Nollenberger (2009). Revisiting Kenneth Brown's "10-Point Test". *Government Finance Review. October, Vol. 25. P.61-65* [Electronic resource]. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/313606740_Revisiting_Kenneth_Brown%27s_10-Point_Test
6. Kazyuk Y. Methodological recommendations for assessing the level of financial capacity of territorial communities (Project). Kyiv. 2021. [Electronic resource]. Retrieved from: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/751/0._Проект_Методичні_рекомендації.pdf
7. Kozyreva O.V., Fedorova V.O. (2021). Statistics: a study guide. Kharkiv: I.S. Ivanchenko Publishing House. 187 p.
8. The state web portal of the budget for citizens. [Electronic resource]. Retrieved from: <https://openbudget.gov.ua/>